

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ ЗАЙНЯТОСТІ ТА СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН У ТЕРНОПІЛЬСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

2006 рік для Тернопільського національного економічного університету (ТНЕУ) позначений достойним ювілеєм – 40-річчям з дня заснування. Напередодні свого ювілею, у 2005 році університет у черговий раз підтвердив свій високий статус – за рейтингом серед вищих навчальних закладів України економічного профілю він посів друге місце і сімнадцяте – серед усіх вищих навчальних закладів державної форми власності. Тому цілком заслужено Указом Президента України йому було присвоєно статус національного. І в цей день Президент України В. А. Ющенко, випускник Тернопільського фінансово-економічного інституту 1975 р. (сьогодні Національний Економічний Університет) особисто привітав працівників Alma mater зі святом.

Ювілей став винятковою нагодою оцінити здобутки і визначити перспективи на майбутнє, зокрема в сфері дослідження зайнятості та соціально-трудова відносин.

У цьому зв'язку варто відмітити, що серед 32 випускових кафедр Тернопільського національного економічного університету вагоме місце посідає кафедра Управління персоналом і регіональна економіка (УП і РЕ), яка бере свої витоки із 1969 року, коли вона мала назву – економічної географії та економічної історії. У 1988 році її було перейменовано на кафедру територіальної організації продуктивних сил і управління трудовими ресурсами, у 1993 – на кафедру управління трудовими ресурсами і розміщення продуктивних сил, а 7 лютого 2007 року рішенням Вченої ради ТНЕУ – на кафедру Управління персоналом і регіональна економіка.

Становлення кафедри УП і РЕ. На час створення кафедри в 1969 р. у її складі працювало чотири викладачі, в тому числі один доктор історичних наук А.Г. Ткачук, який був першим завідувачем кафедри (1969–1970 рр.), і один кандидат економічних наук.

У 1971–1982 рр. кафедру очолював к.е.н., доцент М. О. Петрига. Наукові інтереси ученого були в галузі населення, формування та використання трудових ресурсів, розвитку регіонів. Його перу належить понад 100 наукових і методичних праць, він є автором багатьох статей в Українській Географічній Енциклопедії.

У 1982–1987 рр. завідувачем кафедри економічної географії і економічної історії був к.г.н., доцент О. В. Корж, інтереси якого охоплювали широке коло питань демографії, розселення, економічної географії, розміщення продуктивних сил України і світу.

У 1987–1992 рр. кафедрою завідував к.г.н., професор М.О. Ковтонюк, який займався проблемами сільського розселення населення та економічної географії України.

Період становлення незалежності України збігся з обранням завідувачем кафедрою Є. П. Качана. Євген Петрович – відомий в Україні та за її межами талановитий педагог та організатор науки, професор, Заслужений працівник народної освіти України, член експертної ради Державної акредитаційної комісії Міністерства освіти і науки України. Він закінчив Львівський державний університет ім. І. Франка (1971р.), а у 1975 р. вступив до аспірантури при Раді по вивченню продуктивних сил України НАН України, де під керівництвом засновника української наукової школи з проблем народонаселення, зайнятості та ринку праці, д.е.н., професора, Заслуженого діяча науки і техніки України В. В. Онікієнка у 1979 р. захистив кандидатську дисертацію. У Тернопільському національному

економічному університеті Є. П. Качан працює з 1971р. А з 1992 року й до сьогоднішнього дня він очолює кафедру Управління персоналом і регіональна економіка. Є П. Качан є автором понад 110 наукових праць, в т.ч. 1 монографії, 2-х підручників, 8-ми навчальних посібників.

Складний період перебудови як наукових поглядів, так і навчального процесу на початку та в середині 90-х років минулого століття викликав необхідність підготовки фахівців нових спеціальностей для роботи в ринкових умовах. В зв'язку з цим, насамперед завдяки зусиллям Є.П. Качана, у 1993 році на базі кафедри була відкрита нова спеціальність 7.050109 «Управління трудовими ресурсами» (з 2003 р. – 6.050100, 7.050109, 8.050109 «Управління персоналом і економіка праці»).

Формування науково-педагогічних кадрів кафедри стало першочерговою ключовою задачею, якій професор Є. П. Качан віддав багато сил та енергії. Підготовка фахівців з нової спеціальності вимагала формування власного наукового потенціалу з проблем зайнятості, соціальних проблем праці та соціально-трудових відносин, педагогічного потенціалу. Для цього у 1993 році при кафедрі було відкрито аспірантуру з двох спеціальностей: «Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка»; «Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика».

Становлення наукового осередку віддзеркалює етапи розвитку системи управління економічними і соціальними процесами на макроекономічному та регіональному рівнях в умовах поглиблення ринкових трансформацій, розвитку демографічних інститутів в Україні.

Об'єднує навколо себе науковців, виховує їх, генерує новітні ідеї завідувач кафедри УП і РЕ, декан факультету економіки і управління ТНЕУ Євген Петрович Качан. Під його керівництвом успішно захистили кандидатські дисертації, теми яких пов'язані з проблемами зайнятості, ринку праці та соціальної політики, В. Я.Брич, Г. П.Баб'як, Д. Г.Шушпанов, О. Є.Цісецький, В. М.Островерхов, Н. М.Слівінська, Р. В. Цілик. Готують кандидатські дисертації ще чотири аспіранти. Всього під керівництвом Є.П. Качана захистили дисертації 10 аспірантів.

Новим етапом розвитку кадрового потенціалу кафедри та ТНЕУ є підготовка докторів наук. Докторську дисертацію захистив професор В.Я.Брич, а доценти В.В. Файфура та Д.Г. Шушпанов працюють над докторськими дисертаціями.

Підвищилась і навчально-методична діяльність кафедри.

В сучасних умовах предметом діяльності кафедри Управління персоналом і регіональна економіка є: а) підготовка бакалаврів, спеціалістів і магістрів із спеціальності «Управління персоналом і економіка праці»; б) підготовка аспірантів; в) наукові дослідження в галузі управління трудовими ресурсами, управління зайнятістю та ринком праці, соціальної політики, економіки праці в організації, менеджменту персоналу, мотивації персоналу, управління трудовими конфліктами.

Разом з тим кафедра УП і РЕ залишається фундаментальною, оскільки забезпечує читання курсів «Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка», «Екологія», «Економіка праці та соціально-трудова відносина», «Основи охорони праці», «Системи технологій: економічний аспект» для студентів напрямів «Економіка і підприємництво», «Менеджмент» денної і заочної форм навчання.

Випускова кафедра розвиває нову парадигму освіти студента, пов'язану з реалізацією принципів Болонської декларації. Загальний зміст нової парадигми полягає у зміщенні акцентів з викладання на підвищення активної освітньої діяльності студента.

В результаті випускники ТНЕУ зі спеціальності «Управління персоналом та економіка праці» володіють такими навичками і здібностями: аналіз стану ринку праці та використання людських ресурсів, прогнозування обсягів і структури попиту на робочу силу,

розробка програм зайнятості населення; планування кадрової політики, чисельності персоналу, розвиток та оцінка персоналу, планування продуктивності праці й фонду заробітної плати, підготовки кадрів, встановлення норм праці тощо.

Концептуальною основою розвитку кафедри в сучасних умовах є компетентнісна підготовка професіоналів на основі сучасної теорії і практики управління людськими ресурсами.

На базі Тернопільського обласного центру зайнятості населення з 1995 року функціонує філіал кафедри, метою якого є посилення практичної підготовки спеціалістів з управління персоналом (проведення виробничої і переддипломної практики студентів, практичних занять), а також проведення спільних науково-дослідних робіт і впровадження їх результатів у практику.

Кафедра здійснює підготовку фахівців-економістів в царині управління людськими ресурсами, які успішно проходять стажування (практику) і працюють в установах та організаціях Міністерства праці і соціальної політики, Державного центру зайнятості населення, управліннях праці та соціального захисту населення, на посадах керівників, провідних спеціалістів економічних і кадрових служб підприємств. Фахівців з управління персоналом і економіки праці готують на основі кредитно-модульної системи організації навчального процесу з урахуванням сучасного стану формування ринкових відносин, зміни пріоритетів у розвитку національної економіки. Випускники кафедри отримують право викладання основ економіки у середній школі, що значно розширює можливості їх працевлаштування.

Реалізації підготовки компетентних фахівців допомагає потужна матеріально-технічна база кафедри: спеціалізована комп'ютерна лабораторія, методичний кабінет, електронна бібліотека Університету. Частина лекцій викладачі кафедри читають з використанням мультимедійного обладнання.

Випускники кафедри. Перший випуск спеціалістів зі спеціальності «Управління трудовими ресурсами» (нині «Управління персоналом і економіка праці») відбувся у 1997 році. З того часу дипломи спеціалістів і магістрів отримали близько 1000 студентів. Багато з них працюють в обласних, районних та міських центрах зайнятості Тернопільської, Львівської, Івано-Франківської, Хмельницької, Рівненської, Волинської, Закарпатської та інших областей, у м. Києві. Частина з них зайняті на підприємствах, в установах і організаціях.

Зокрема, випускниками кафедри, які отримали спеціальність «Управління трудовими ресурсами», є: В. М. Островерхов, кандидат економічних наук, заступник декана факультету економіки та управління, доцент кафедри УП і РЕ ТНЕУ; І. В. Рукшина, заст. начальника відділу Міністерства праці та соціальної політики; В. Я. Столярський, начальник ТОВ «Козова-газ», Тернопільська область; В. М. Скороход, директор відділення Приватбанк, м. Бурштин; В. В. Яворський, заст. директора фірми «Ейвон», м. Львів; О. В. Стефанюк, заст. директора Надвірнянського районного центру зайнятості Івано-Франківської області; Л. І. Калиняк, заст. начальника КП «Тернопільводоканал», м. Тернопіль; Я. І. Давидюк, заст. начальника відділу нематеріального стимулювання ВАТ «Велика кишеня», м. Київ; Р. Я. Головач, заст. начальника відділу ЗАТ «АвтоЗАЗ» та інші.

Випуск спеціалістів з управління персоналом та економіки праці, починаючи з 2004 року, здійснюється також на базі Калуського навчально-консультативного пункту ТНЕУ.

Важливу роль у підвищенні кваліфікації педагогічного колективу кафедри відіграє високий рівень організації наукової та науково-методичної діяльності. Складовими наукової діяльності кафедри є:

- *координація наукових досліджень на регіональному та університетському рівнях.* Кафедра підтримує тісні зв'язки з Радою по вивченню продуктивних сил України НАН України, Інститутом демографії та соціальних досліджень НАН

України, Інститутом регіональних досліджень НАН України; Київським національним економічним університетом імені Вадима Гетьмана, Львівським національним університетом імені Івана Франка, Донецьким національним університетом, Одеським економічним університетом, Хмельницьким національним університетом та іншими науково-дослідними і навчальними закладами України;

- *наукова та науково-технічна діяльність професорсько-викладацького персоналу.* На кафедрі виконується комплексна наукова тема: «Регіональні проблеми вдосконалення розміщення продуктивних сил і регіональна економіка», за результатами якої захищені одна докторська та десять кандидатських дисертацій, опубліковано 6 монографій, 2 підручники, 18 навчальних посібників. Найважливішими серед них є: підручник «Розміщення продуктивних сил України» за редакцією проф. Є.П. Качана, розрахований для студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів України, який витримав 3 перевидання; монографія В. Я. Брича «Трансформація ринку праці та проблеми підвищення життєвого рівня населення»; монографія Є. П. Качана та О. О. Обухівського «Регіональна політика ринків праці»; посібник Є. П. Качана та Д. Г. Шушпанова «Управління трудовими ресурсами». Всього починаючи з 1992 року викладачами кафедри опубліковано близько 750 наукових праць;
- *організація науково-дослідної роботи слухачів магістратури і студентів.* На кафедрі діє студентський науковий гурток. Студенти неодноразово ставали переможцями та призерами Всеукраїнських олімпіад і конкурсів. Зокрема, студенти здобували: Р.Б. Левицький – 1-е місце на Всеукраїнській студентській олімпіаді зі спеціальності «Управління трудовими ресурсами» в 1999 році; Б.О. Хороший – 3-е місце на аналогічній олімпіаді у 2004 році; Я.І. Горобець (Давидюк) – 1-е місце на Всеукраїнському конкурсі наукових робіт у 2000 році. На кафедрі практикується публікація спільних наукових праць викладачів і студентів у наукових журналах та збірниках;
- *підготовка та підвищення кваліфікації науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації.* Підготовка кадрів здійснюється через аспірантуру. Також працівники кафедри періодично проходять стажування з відривом та без відриву від виробництва, у т.ч. за кордоном;
- *науково-видавнича діяльність.* Щороку, починаючи з 1997 р., видається збірник наукових праць викладачів кафедри УП і РЕ «Регіональні аспекти розвитку і розміщення продуктивних сил України», який зареєстрований ВАК України як фахове економічне видання (Бюлетень ВАК України, 2000, №4);
- *участь викладачів у розробці програмних документів,* а саме: розробка програм зайнятості населення Тернопільської області (проф. Є. П. Качан, В. Я. Брич, доц. О. П. Дяків, В. М. Островерхов) і Хмельницької області (доц. О. Є. Цісецький); розробка концептуальної схеми «Програма використання мінерально-сировинних ресурсів у забезпеченні комплексного соціально-економічного розвитку Тернопільської області» (проф. Качан Є. П.);
- *проведення міжнародних, всеукраїнських та регіональних наукових конференцій і «круглих столів» за участі викладачів.* 13–14 травня 2004 року кафедра спільно з Міністерством праці і соціальної політики України, Національною академією наук України, Тернопільською державною обласною адміністрацією,

Тернопільським обласним центром зайнятості населення провели науково-практичну конференцію «Регіональні проблеми зайнятості та ринку праці». Щороку кожний викладач кафедри бере участь як мінімум в 1–2 конференціях, що проходять в інших регіонах України.

Науковій роботі сприяє постійно діючий при кафедрі науковий семінар, де обговорюються доповіді і тези викладачів та аспірантів кафедри. Саме на цих семінарах кращі доповіді рекомендують для публікації в збірниках наукових праць і виступів з ними у пресі або на симпозиумах та конференціях.

Напрями фундаментальних та прикладних наукових досліджень кафедри включають проблеми розробки методичних засад і практичних рекомендацій щодо удосконалення механізму зайнятості, вирішення соціальних проблем праці та соціально-трудова відносин.

Теоретичні і прикладні аспекти цих проблем, розроблені і висвітлені у працях викладачів кафедри, використовуються при читанні курсів «Економіка праці та соціально-трудова відносини», «Ринок праці», «Управління трудовими ресурсами», «Демографія», «Державне регулювання зайнятості», «Соціальна політика», «Техніка пошуку роботи».

Особливе значення мають наукові праці для студентів під час підготовки курсових робіт з дисциплін «Управління трудовими ресурсами», «Менеджмент персоналу», написанні магістерських і дипломних робіт.

Загалом науково-педагогічний колектив, який забезпечує підготовку фахівців зі спеціальності «Управління персоналом і економіка праці», складається з висококваліфікованих, досвідчених спеціалістів, котрі мають необхідну освіту та постійно підвищують свій професійний рівень. Нині у штатному розписі кафедри 21 штатний викладач, з яких 17 кандидатів наук (81%).

Науково-педагогічний персонал за рівнем кваліфікації і діловими якостями може розв'язувати завдання з підготовки кваліфікованих фахівців зі спеціальності «Управління персоналом і економіка праці» відповідно до вимог вищої школи та принципів Болонської декларації. Кадрове забезпечення кафедри здійснюється демократично та ефективно і відповідає вимогам ДАК. До викладання залучають провідних фахівців обласного центру зайнятості й головного управління праці та соціального захисту населення Тернопільської обласної державної адміністрації.

Збалансованість компетенцій і результатів розглядається як головна установка діяльності кафедри Управління персоналом і регіональна економіка. Освітні послуги, які пропонує випускова кафедра, формують особистість і професійну компетентність спеціаліста високої кваліфікації, що має соціальну захищеність і яскраво виражені конкурентні переваги на сучасному ринку праці.

В.М. Галицький,

*директор Державного центру зайнятості
Міністерства праці та соціальної політики*

Т.П. Петрова,

*Начальник Управління політики зайнятості та трудової
міграції Міністерства праці та соціальної політики,
кандидат економічних наук*